

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BS 1306/12/87

PRZED REFERENDUM /2/

Listopad 1987 r.

Frekwencja w referendum i rodzaj odpowiedzi na postawione przez Sejm pytania były dwukrotnie przedmiotem badania Centrum na 17¹ i na 10² dni przed planowanym na 29 listopada terminem głosowania. W pierwszym badaniu chcieliśmy przede wszystkim ustalić, jakiej można spodziewać się frekwencji i poznać czynniki ją warunkujące³, w drugim interesowało nas głównie, czy deklaracje badanych uległy zmianom i jakie to są zmiany - zważywszy, że w czasie między pomiarami zostały ogłoszone założenia polityki cenowo-dochodowej i treść referatu na VI Plenum KC PZPR.

1. Frekwencja

Na pytanie "Czy Pan/i/ osobiście weźmie udział w referendum?" odpowiadano:

	<u>na 17 dni przed referendum</u>	<u>na 10 dni przed referendum</u>
tak, na pewno wezmę udział	42,4	42,5
jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	30,5	31,4
jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	14,9	13,0
nie wezmę udziału	12,0	13,1

Rozpatrując globalnie deklaracje badanych co do swego uczestnictwa, można powiedzieć, że nie zaszła w nich istotna zmiana. Jeżeli jednak przeanalizować je w przekroju grup społeczno-zawodowych, to okaże się, że zmiany są duże. W jednych grupach zwiększył się odsetek osób mających pewność, że wezmą udział w referendum /tab.1/, w innych zaś zmniejszył się /tab.2/.

¹ Badanie pod hasłem "Sprawy Polski i Polaków" zrealizowano na ogólnopolskiej próbie udziałowej /N=1494/ w dniach 10-11 listopada 1987 r.

² Badanie pod hasłem "Jak minął rok 1987" przeprowadzono na ogólnopolskiej próbie udziałowej /N=1482/ w dniach 16-19 listopada 1987 r.

³ Wyniki przedstawiono w raporcie: "Przed referendum". CBOS, listopad 1987 r.

Tabela 1

w procentach

Grupy społeczno-zawodowe o zwiększającym się odsetku osób pewnych swego udziału w referendum	Respondenci pewni swego udziału w referendum		Różnica
	a	b	b - a
Inteligenca techniczna	53,6	65,4	11,8
Pracownicy handlu i usług	40,4	46,2	5,8
Robotnicy wykwalifikowani	34,7	39,4	4,7
Robotnicy rolni	50,0	63,2	13,2
Rolnicy	37,4	38,3	0,9
Prywatna inicjatywa	26,7	47,6	20,9
Emeryci, renciści	40,7	42,0	1,3
Gospodynie domowe	26,2	30,4	4,2
Nie pracujący z innych powodów	34,6	45,5	10,9

a - pomiar na 17 dni przed referendum, b - pomiar na 10 dni przed referendum.

Tabela 2

w procentach

Grupy społeczno-zawodowe o zmniejszającym się odsetku osób pewnych swego udziału w referendum	Respondenci pewni swego udziału w referendum		Różnica
	a	b	a - b
Inteligenca nietechniczna	63,0	48,2	14,8
Technicy	47,5	43,3	4,2
Kierownictwo średniego szczebla	54,9	51,6	3,3
Pracownicy biurowi	53,3	46,2	7,1
Brygadziści	52,6	45,0	7,6
Robotnicy niewykwalifiko- wani	43,4	41,2	2,2
Niewykwalifikowani pracow- nicy usług	52,2	34,4	17,8
Uczniowie, studenci	41,2	36,1	5,1

a - pomiar na 17 dni przed referendum, b - pomiar na 10 dni przed referendum.

Odsetek pewnych swego udziału zwiększył się /z 32,6 do 44,7%/ również w grupie osób w wieku powyżej 65 lat.

O ile deklaracje dotyczące samych badanych w rozpatrywanym okresie nie uległy globalnie zmianie, to przewidywany przez nich udział społeczeństwa w referendum nieznacznie się zmniejszył /z 62,7% do 56%/ - tabela 3.

Tabela 3

w procentach

Opinie na temat udziału społeczeństwa w referendum	Respondenci	
	a	b
Weźmie w nim udział:		
nie więcej niż 40	13,2	23,4
41-60	37,3	46,1
61-80	39,4	25,4
81-100% społeczeństwa	8,7	4,1
a - pomiar na 17 dni przed referendum, b - pomiar na 10 dni przed referendum.		
Uwaga - W tabeli podano wyniki bez braku danych.		

2. Jak odpowiem?

Pytaliśmy badanych, jak oni sami odpowiedzą na pytania referendum - tabela 4.

Tabela 4

w procentach

Deklaracje co do odpowiedzi na pytanie 1 i 2	Respondenci	
	a	b
<u>Pytanie 1</u>		
Tak	43,0	39,5
Nie	4,9	6,5
Jeszcze nie wiem	36,4	38,7
Nie wezmę udziału	14,3	15,2
<u>Pytanie 2</u>		
Tak	48,3	46,4
Nie	3,3	3,0
Jeszcze nie wiem	32,5	35,2
Nie wezmę udziału	14,3	15,2
a - pomiar na 17 dni przed referendum, b - pomiar na 10 dni przed referendum,		
Uwaga - W tabeli nie uwzględniono braku danych.		

W rozpatrywanym okresie zmalał odsetek deklarujących odpowiedź "tak" na pytania referendum. Wynika to zarówno ze zwiększenia się odsetka tych, którzy na pewno nie wezmą udziału, jak i ze zmniejszenia odsetka osób zdecydowanych odpowiedzieć pozytywnie na oba pytania /z 47,3 do 35,8%/.

3. Po co /w jakim celu/ zorganizowano referendum?

Organizatorom przypisywano intencje, które mogą być oceniane jako pozytywne, negatywne lub obojętne - tabela 5.

Tabela 5

w procentach

Intencje przypisywane organizatorom referendum	Respondenci	
	a	b
Pozytywne	38,7	35,8
Negatywne	25,5	23,0
Obojętne	15,1	14,2

a - pomiar na 17 dni przed referendum, b - pomiar na 10 dni przed referendum.

Uwaga - W tabeli nie uwzględniono braku danych i tych wypowiedzi, których nie dało się jednoznacznie zaklasyfikować.

W okresie 7 dni dzielących oba sondaże intencje przypisywane organizatorom referendum nie uległy zmianie.

4. Motywy uczestniczenia i nieuczestniczenia
w referendum przypisywane innym

Tabela 6

w procentach

Motywy uczestniczenia w referendum przypisywane innym	Respondenci	
	a	b
Poczucie obowiązku wypełnienia swoich obywatelskich powinności	25,6	29,3
Przyzwyczajenie, że jak każą, to trzeba głosować	24,0	23,8
Przekonanie, że faktycznie decydują o ważnych sprawach państwa	13,9	8,4
Obawa, że niewzięcie udziału będzie źle ocenione, że władza sobie to zapamięta	13,1	16,0
Przekonanie, że większość pójdzie, więc zrobią tak samo	12,7	15,3
Nadzieja, że ich udział zostanie dostrzeżony i oceniony	4,8	4,9

a - pomiar na 17 dni przed referendumb, b - pomiar na 10 dni przed referendumb.

Tabela 7

w procentach

Motywy nieuczestniczenia w referendum przypisywane innym	Respondenci	
	a	b
Nieufność wobec obietnic władzy	65,2	64,3
Przekonanie o nieskuteczności proponowanych rozwiązań	34,9	35,3
Brak zainteresowania	22,3	19,0
Osobiste, pozapolityczne względy	15,7	14,8
Wrogość wobec wszelkich poczynań władzy	15,7	14,4
Namowa innych, by nie brać udziału w referendum	9,8	10,4

5. Klimat wokół referendum

Dotychczas prezentowaliśmy opinie odnoszące się wprost do różnych aspektów referendum. Jednakże referendum nie odbywa się w społecznej próżni, a postawy wobec niego stanowią tylko

jeden z elementów współtworzących ogólny klimat społeczny /tab.8/. Istotnymi jego komponentami są: opinie o perspektywach sytuacji politycznej i gospodarczej Polski /przewidywanie jej poprawy lub pogorszenia może być traktowane jako miernik zaufania społeczeństwa do wyrażanych w referendum obietnic - tabela 9/ oraz ocena dokonań rządu /tab.10/.

Tabela 8

w procentach

Ocena nastrojów społecznych	Respondenci według terminów badań						
	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VIII '87	XI '87
Całkowity spokój	2,8	2,7	3,1	4,6	1,5	2,7	1,0
Raczej spokój	38,7	31,5	49,9	40,6	29,0	39,9	12,1
Pewne napięcie	40,8	47,6	38,5	39,6	51,6	38,2	60,1
Bardzo duże napięcie	5,3	8,0	4,1	4,6	11,5	4,8	21,9
Trudno powiedzieć	11,8	10,0	4,2	10,1	6,2	14,4	5,0

Tabela 9

w procentach

Perspektywy poprawy sytuacji gospodarczej i politycznej	Respondenci według terminów badań							
	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VIII '87	X '87	XI '87
<u>Sytuacja gospodarcza</u>								
Poprawi się	42,4	34,9	38,5	29,9	18,7	24,9	23,3	22,6
Nie zmieni się	27,7	30,1	34,2	32,7	32,5	29,6	25,3	19,5
Pogorszy się	16,4	22,6	16,3	28,2	35,0	31,6	38,8	45,6
Trudno powiedzieć	13,3	12,3	10,9	8,9	13,7	13,9	12,8	12,2
<u>Sytuacja polityczna</u>								
Poprawi się	32,3	24,0	34,4	24,5	18,9	24,3	27,5	22,5
Nie zmieni się	34,2	40,3	38,6	50,3	34,7	45,7	45,5	43,3
Pogorszy się	8,9	10,2	10,4	10,9	19,1	12,6	13,0	20,3
Trudno powiedzieć	24,5	25,5	16,2	14,1	27,2	17,4	13,6	13,9

Tabela 10

w procentach

Opinie o dokonaniach rządu	Respondenci wypowiadający się o odczuciach większości ludzi w Polsce według terminów badań	
	XII '86	XI '87
Zrobił wszystko, co mógł, aby poprawić sytuację w kraju	7,9	1,8
Zrobił wiele, ale nie wszystko	35,0	24,8
Równie wiele zrobił, co zaniebdał	15,8	21,1
Niewiele zrobił	21,1	27,7
Nic nie zrobił, aby poprawić sytuację w kraju	4,0	7,5
Trudno powiedzieć	13,8	14,2
Inne opinie	2,4	2,6

Odnotowujemy zatem stałe pogarszanie się nastrojów społecznych. Mają one jednak niewielki związek z postawami wobec referendum. Dla większości społeczeństwa bowiem referendum nie jest wyrazem politycznej woli, lecz obywatelską powinnością wobec państwa. W tym sensie jest ono podobne do wyborów. Znaczna część respondentów uważa, że na decyzję jest jeszcze czas. Ich proporcja jest analogiczna, jak w sondażach przedwyborczych, tj. dwie trzecie prawdopodobnie pójdzie i jedna trzecia chyba nie. Ujawniona gotowość wzięcia udziału w referendum jest chwiejna, czego dowodem jest z jednej strony duży odsetek /44,4/ niezdecydowanych /w porównaniu z sondażami przedwyborczymi wzrósł on o 10%/ oraz zmiana deklaracji uczestnictwa w grupach społeczno-zawodowych, jaka dokonała się w ciągu tygodnia.

W tej sytuacji pozornie nieistotne czynniki, np. sprawność przeprowadzenia referendum, warunki atmosferyczne, mogą mieć znaczny wpływ na faktyczną frekwencję.